

FN'S FOLKEDRABSKONVENTION fra 1948 fastslår, hvad folkedrab er, men forklarer ikke, hvordan forbrydelsen sker. Historiske eksempler, for eksempel Holocaust og folke-drabene i Rwanda og Bosnien, udviklede sig på hver deres måde i meget forskellige lande og tidsperioder. Den amerikanske forsker Gregory Stanton har studeret fællestræk på tværs af historiens folkedrab og formuleret teorien om, at alle folkedrab gennemgår ti stadier. Hans teori belyser de mekanismer, der er på spil op til, under og efter et folke-drab. Ifølge Stanton udvikler folkedrab sig ikke nødvendigvis på samme måde, men de gennemløber de ti stadier i nogenlunde samme rækkefølge. Enkelte stadier kan springes over, nogle kan overlappe, og visse stadier kan være gennemgående i hele forløbet. Målet med teorien er både at forstå de mekanismer, der ligger bag folkedrab, og at genkende advarselstegn, når konflikter er ved at udvikle sig til folkedrab. På den måde er Stantons teori et eksempel på, hvordan man i nutiden kan bruge undersøgelser af fortiden til at forsøge at påvirke fremtiden.

Stadie 1 – Klassificering

Teoriens første stadie er klassificering, som handler om at opdele en befolkning i forskellige kategorier, efter eksempelvis hudfarve, bopæl eller social status. Klassificeringen kan være sort og hvid, land og by, overklasse og underklasse. Det kan også være efter religion, såsom kristne og muslimer eller nationalitet, for eksempel serbere og kroater. Isoleret set er den slags kategorier helt almindelige og i sig selv ufarlige. At folk inddeles i kasser, foregår hele tiden – også i samfund, der ikke er truet af folkedrab. Men klassificering kan være et skridt på vejen mod at splitte befolkningen i et 'os' og 'dem'. Den splittelse bliver farlig, i det øjeblik grupperne bliver behandlet forskelligt på grund af deres tilhørsforhold. Et eksempel

kan være, at en bestemt gruppe får frataget visse borgerrettigheder. Det er også alarmerende, hvis kategorierne er meget låste og umulige at komme ud af. Det er for eksempel tilfældet, når man fødes ind i en kategori.

Klassificering var tydelig i optakten til folke-drabet i Rwanda i 1994, hvor den ene af landets befolkningsgrupper, hutuerne, forsøgte at udrydde den anden gruppe, tutsierne. Ifølge rwandisk tradition følger den enkelte rwanders etnicitet og dermed gruppetilhørsforhold faren. Det betød, at børn automatisk blev klassificeret som enten hutu eller tutsi, alt efter hvilken gruppe deres far tilhørte. Under folkedrabets dannede disse kategorier grundlag for at adskille tutsier fra hutuer på baggrund af deres identitetspapirer. I dag er etniske kategorier som hutu og tutsi forbudt ved lov i Rwanda.

Stadie 2 – Symbolisering

I teoriens andet stadie knyttes bestemte symboler til de grupper, som blev klassificeret i det første stadie. Dermed underbygges splittelsen i 'os' og 'dem'. Symbolisering kan ske ved brug af navne, farver eller markeringer, der fremhæver forskellene mellem grupper i samfundet. Ligesom klassificering er symbolisering ikke i sig selv farlig. I Danmark er de rød-hvide farver nationalt symbol på en fodboldbane, i asiatiske lande bærer buddhistiske munke gul eller orange dragt, og mange steder i verden er hovedtørklædet et symbol på islam. Faren ved symbolisering er, at den kan fungere som en synlig stempeling af noget anderledes. Når gruppetilhørsforhold på den måde bliver synliggjort, kan det bruges til at udstille og udskille bestemte grupper fra fællesskabet.

I 1941 blev jøder i Nazityskland pålagt at bære en gul stjerne, den såkaldte jødestjerne, synligt på tøjet. Formålet var at markere, hvem der var jøder. Børn helt ned til seksårsalderen skulle bære stjernen synligt på venstre bryst.

■ Som led i opdelingen af befolkningen i Nazityskland blev jøder påtvunget at bære en gul stjerne synligt på tøjet.

Stadie 3 – Diskrimination

Diskrimination betyder forskelsbehandling. I teoriens stadie tre kommer diskrimination til udtryk som favorisering af bestemte grupper og begrænsning af andre. En gruppe kan få frataget rettigheder og blive hindret i deres adgang til uddannelse, jobs og andre muligheder i samfundet. De kan også miste stemmeretten, retten til selv at bestemme, hvor de bor, eller hvem de gifter sig med. Diskrimination kan også være udgangsforbud eller begrænsninger i adgang til offentlige områder såsom parker eller strande. På dette stadie er borgerrettigheder ikke længere noget, alle i samfundet

har, og i flertalsbefolkningen bliver det gradvist mere accepteret, at visse grupper behandles dårligere end andre.

Eksemplerne på diskrimination i Nazityskland er mange. Jøderne blev for eksempel frataget retten til at stemme, jødiskejede forretninger blev systematisk boykottet, og jødiske børn skulle gå i særlige skoler.

Stadie 4 – Dehumanisering

Når man dehumaniserer en gruppe, fratager man dem deres status som medmennesker. I folkekræftens fjerde stadie er dehumanisering et redskab til at udelukke gruppen fra fælles-

skabet ved at understrege, at de ikke er som 'os'. Dehumaniseringen sker ved at fremstille gruppen som laverestående og mindre værd. I propaganda og hverdagsprog kan offergruppen omtales som skadedyr eller insekter, for eksempel kakerlakker, rotter, edderkopper, slanger og andet kryb. Dehumanisering bedøver den menneskelige modstand mod at gøre folk fortræd og øger flertalsbefolkningens accept af vold mod offergruppen, fordi det groft sagt er nemmere at dræbe et dyr end et menneske.

Under folkedrabet i Rwanda i 1994 blev tutsierne konsekvent omtalt som kakerlakker for at dehumanisere dem. Hutugerningsmænd opfordrede via radio til at 'fælde de høje træer', som var en henvisning til tutsier, der typisk var højere end hutuer. Reelt var det en opfordring til drab.

Stadie 5 – Organisering

Stantons femte stadie handler om den organisering, det kræver at gennemføre et folkedrab: systematik, orden, planer, procedurer og mandskab. På grund af forbrydelsens omfattende karakter kan den ikke udføres af enkeltpersoner eller mindre grupper alene. Et folkedrab forudsætter et organiseret system, herunder en form for statsapparat og kontrol med militæret eller paramilitære grupper. Typisk er det staten selv eller en stærk elite, der planlægger og finansierer forfølgelsen af offergruppen. Det er også dem, som leverer våben og træner de soldater eller militser, der terroriserer og dræber ofrene.

Et eksempel på organisering stammer fra Sudans Darfurregion. Her blev den afrikanske civilbefolkning fra 2003 og flere år frem udsat for overgreb og massakrer, der sidenhen er blevet karakteriseret som folkedrab. Gerningsmændene var de arabiske militser Janjaweed, som var trænet, bevæbnet og finansieret af den sudanske regering. Det anslås, at hundredtu-

sindvis af mennesker blev slået ihjel, og at flere millioner blev drevet på flugt.

Stadie 6 – Polarisering

Polarisering betyder opdeling, og er en proces, hvor personer eller holdninger splittes i skarpe modsætninger. I Stantons sjette stadie skærpes skellet mellem offergruppen og flertalsbefolkningen, og hadefulde ytringer får mere plads i det offentlige rum, for eksempel gennem

■ En soldat fra janjaweed-militsen i Sudan. Siden 2003 har den regeringsstøttede milits stået bag drab på op mod en halv million mænd, kvinder og børn i Darfurprovinsen i det vestlige Sudan.

propaganda, der udbreder ekstreme holdninger og budskaber. Samtidig arresteres eller dræbes modstandere af den overordnede politik. De første ofre under et folkedrab er derfor ofte midtsøgende politikere, der udtrykker kritik mod regimet. På polariseringsstadiet øges splittelsen i samfundet gennem tvangsforflytninger af ofrene til bestemte områder, hvor de lever adskilt fra den øvrige befolkning. Også love som forbud mod blandede ægteskaber og

social omgang grupperne imellem er en del af polariseringen.

Polarisering var særlig tydelig i Cambodja i 1970'erne, hvor De Røde Khmerer skelkede strengt mellem cambodjanerne i by og land. Dem, der boede på landet, blev betegnet som basisfolket, og dem, der boede i byen, blev kaldt de nye folk. Sidstnævnte blev påtvunget så umenneskelige leveforhold, at millioner døde. Selv om langt fra

■ Ofre for giftgasangreb i Halabja, Irak, 1988. Saddam Husseins regime i Irak udførte et systematisk folkedrab på landets irakiske kurdere. Som resultat af udryddelsespolitikken blev mere end 80.000 kurdere dræbt, og op imod 1 million mennesker fordrevet fra deres hjem.

alle basisfolk var enige i den hårde behandling, formåede De Røde Khmerer at skabe en klar opdeling i samfundet. De slog samtidig hårdt ned på folk, der hjalp ofre.

Stadie 7 – Forberedelse

Forberedelse handler om gerningsmændenes planlægning af den fysiske udslættelse. På dette stadie er ofre blevet identificeret og adskilt fra resten af befolkningen ved hjælp af navnelister eller påtvungne symboler. Herefter er de blevet samlet i lejre, på skoler, i kirker, på stadioner eller i særlige boligområder. Koncentrationen af ofre gør det muligt at dræbe mange samtidig. Det er også på dette stadie, at det militære maskineri gøres klart: Våben indsamles og fordeles, og soldater trænes og

bevæbnes. Samtidig bliver flertalsbefolkningen mobiliseret til angreb med advarslen om at slå ihjel for at beskytte sig selv.

I Rwanda var borgernes identitetskort et væsentligt redskab under folkedrabet i 1994, fordi kortet røbede, om en person var hutu eller tutsi. Hutumilitser, de såkaldte Interahamwe, oprettede derfor vejspærringer, hvor de tjekkede folks identitetskort og ofte slog tutsier ihjel på stedet. Den civile hutubefolkning blev i radioen opfordret til at angive tutsier til militserne eller selv gå ud og slå ihjel.

Stadie 8 – Forfølgelse

På folkedrabets ottende stadie forfølges ofre. Dødslistes, planer og mandskab gør det muligt at tvinge ofre fra deres hjem og placere dem

i afgrænsede områder som ghettoer eller lejre. Familier splittes op, børn skilles fra deres forældre, mænd fra kvinder. I ghettoer og lejre fratages ofrene basale fornødenheder som mad og vand, hvilket langsomt fjerner gruppens eksistensgrundlag. Forfølgelsen kan også komme til udtryk som tvangssterilisation eller tvungen abort for at forhindre gruppen i at få flere børn.

Da bosnisk-serbiske styrker i 1995 indtog byen Srebrenica, adskilte de byens mænd og store drenge fra kvinder og børn. Kvinder og børn blev sat på busser og kørt til andre områder i Bosnien, mens 8000 mænd og drenge blev holdt tilbage i byen, hvorefter de blev dræbt i de omkringliggende bjerge og skove.

Stadie 9 – Udryddelse

På dette stadie kulminerer forfølgelsen i reel udryddelse. Alle øvrige stadier har skabt betingelserne for, at gerningsmændene kan udføre folkedrabet. Når udviklingen er nået så langt, er dehumaniseringen lykkedes for gerningsmændene. Ofrene betragtes ikke længere som ligeværdige mennesker, men som elementer, der helt skal fjernes fra samfundet.

Historiens folkedrab viser, at udryddelse af hele befolkningsgrupper er blevet gennemført med forskellige metoder og våben, for eksempel dødsmarkering og påtvungen hungersnød i Armenien, gaskamre under Holocaust, giftgasangreb i Irak, macheteangreb i Rwanda og massenedskydninger i Bosnien.

Stadie 10 – Benægtelse

Det sidste stadie i et folkedrab er forskellige former for benægtelse eller nedtoning af folkedrabet og omfatter hemmeligholdelse, relativering og afvisning. Allerede under folkedrabet kan gerningsmænd forsøge at fjerne bevismaterialer eller true vidner til tavshed. Det vil de typisk gøre for at undgå at blive stillet til ansvar for deres handlinger på et senere tidspunkt. Gerningsmændene kan forsøge at holde om-

fanget af forbrydelserne skjult ved at brænde lig eller flytte rundt på massegrave, så ofrene bliver sværere at identificere. De kan også hævde, at offertal er overdrevne, eller at der var tale om selvforsvar eller en almindelig konflikt mellem to parter. På den måde kan benægtelse blive en slags fortsættelse af folkedrabet, hvor omfanget bagatelliseres, bortforklares eller helt afvises. Den form for benægtelse kan foregå i mange årtier efter forbrydelsen. Det forlænger ofrenes lidelser, når de ikke anerkendes. Samtidig kan benægtelse øge risikoen for nye forbrydelser, fordi samfundet ikke tager ved lære af fortiden.

Nazisterne gjorde en ihærdig indsats for at hemmeligholde folkedrabet på jøderne. I slutningen af anden verdenskrig blev gaskamre og krematorier i udryddelseslejrene demonteret og sprængt i luften. Officielle dokumenter relateret til udryddelsen blev hemmeligstempelt, lig blev brændt, og tusindvis af lister, rapporter og andet bevismateriale destrueret. Den dag i dag er Holocaust-benægtelse udbredt flere steder i verden og på internettet.

OPGAVE

Teorien om folkedrabets ti stadier

Skriv stikord til hvert af teoriens ti stadier. Du skal bruge dit kendskab til teorien i din videre læsning af bogen.